

BAŞKANLIK SİSTEMLERİ TARTIŞMALARI EŞİĞİNDE JOHN LOCKE VE MONTESQUIE'A GÖRE KUVVETLER AYRIMI PRENSİBİ

Yrd.Doç.Dr. Mehmet SOYTÜRK*

Özet

Kuvvetler ayrımı prensibi günümüz demokratik ve hukuk devletlerinde temel bir prensip olarak yer almaktadır. Hükümet sistemlerine dair tarihi seyrin gözlenmesi halinde bu fikrin ortaya çıkmasında ünlü İngiliz düşünür John Locke'un etkilerinin bulunduğu tanıklık edilebilir. Kuvvetler ayrımı prensibinin ilk model halini John Locke geliştirmesine rağmen, sonraki yıllarda kuvvetler ayrımı prensibi modeline ilaveler yapan ve yeni bir hal kazandıran Fransız düşünür Baron de Montesquieu olmuştur. İngiltere'yi ziyareti sırasında yapmış olduğu çalışmalarla ve buradaki sisteme esinlendiği fikirler ile Montesquieu, Fransa'da hüküm süren mutlak monarşiyi düzeltmek amacıyla kendi kuvvetler ayrımı prensibini geliştirmiştir. Kuvvetler ayrımı prensibi daha sonraki yıllarda ulus devletlerin oluşma safhalarında demokrasilerinin gelişmesinde önemli bir yer almıştır. Kuvvetler ayrımı prensibi günümüz itibariyle demokratik hukuk devletlerinin temel prensibi haline gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kuvvetler Ayrımı, John Locke, Baron de Montesquieu, Başkanlık Sistemi

Abstract

Seperation of powers is one of the basic principles in state of law. When examining the history, John Locke's affects can be seen. Although John Locke discover the seperation of powers, the French philosopher Montesquieu developed it. Montesquieu is affected by the English System when he visited England and discovered seperation of powers to correct the monarcy system in France. Then seperation of powers takes an important point during the evolution of the nation states and democracies. Today

---

* Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi.

separation of powers become the fundamental principle in democratic state of laws.

Keywords: Separation of Powers, John Locke, Baron de Montesquieu, Presidential System

I. Genel Olarak

Dünyada önde gelen hükümet sistemleri olan Parlamenter ve Başkanlık sistemlerinin ortaya çıkmalarında odak noktanın, ülkelerin tarihi tecrübelerinin birikimi olduğunu gözlemleyebiliriz. Mevcut model hükümet sistemleri kendi tarihsel gelişmelerinin ve tecrübelerinin bir ürünü olduğu ve o ülkenin özelliklerine göre şekillendiği de aşikardır. Parlamenter hükümet sistemlerinin örnek ülkesi ve ilk şekillenmeye başladığı ülke kesinlikle İngilteredir. İngiltere’de bu sistem şekillenmeye başladığında örnek alabileceği başka bir ülke uygulaması mevcut değildi. İngiltere içinde bulunduğu siyasi gelişmelerle ve kendi birikimiyle kendi sistemini geliştirmiştir. Başkanlık sistemi denildiğinde akla ilk gelen ülke olan Amerika Birleşik Devletleri de farklı bir şekilde kendi tecrübelerinden yola çıkarak kendine has bir sistem ortaya çıkaracaktı. Fakat bu sistemi oluştururken kendi tecrübelerinden faydalandıkları gibi farklı bir şekilde tecrübe edinmiş olan Montesquieu’nun kaleme almış olduğu kuvvetler ayrımı modelinden esinleneceklerdi. Montesquieu’nun, İngiltere’nin sistemini, ülkesi Fransa için kıyas yöntemi ile örnek gösterdiğini ifade edebiliriz.

Amerika Birleşik Devletleri’nin Başkanlık Sistemi ve Büyük Britanya’nın Parlamenter Sistemi, hükümet sistemleri kıyasında büyük bir öneme sahiptirler. Adı geçen bu iki ülkede hem ekonomik hem de siyasi olarak dünya tarihinde önemli yere sahiptirler ve bu önemleri de halen devam etmektedir. Son yüzyılda Büyük Britanya dünya kolonilerini kaybetmiş olsa bile ve II. Dünya Savaşı’ndan sonra dünya siyasi arenasındaki yerini Amerika Birleşik Devletlerine kaptırmış olsa dahi, halen belli ölçüde önemini koruduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz. Büyük Britanya için ayrıca söyleyebileceğimiz şudur ki, Fransa ve Almanya ile beraber Avrupa Birliği’nin en güçlü devletlerinden birisi olma özelliğine sahip olduğudur.

Amerika Birleşik Devletleri ve kendisinin geliştirmiş olduğu başkanlık sistemi ile beraber Büyük Britanya’nın geliştirmiş olduğu parlamenter sistem her ne kadar başka ülkelerin hükümet sistemlerini örnek olarak ortaya çıkmamış olsalar da başka ülkelerin hükümet sistemlerinin şekillenmelerinde önemli derecede örnek teşkil etmişlerdir.

Özellikle Varşova Paktının dağılmasından sonra özgürlüklerine kavuşan Doğu Avrupa devletlerinin örnek almış oldukları başka bir sistem karşımıza çıkmaktadır. Farklı bir sistemle karşımıza çıkan bu ülke ise, hem parlamenter sistem hemde başkanlık sistemi özellikleri taşıyan Fransa'dır.

Fransa'nın geliştirerek uygulamaya başladığı bu sistem yarı-semi başkanlık sistemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yarı başkanlık fransız sistemi özellikle Varşova Paktı'nın dağılmasından sonra siyasal sistemleri tamamen değişen Doğu avrupa ülkelerinde uygulanmaya başlanmıştır. 1991 yılına Varşova Paktı ülkesi olan şimdi ise Avrupa Birliği'ne üye olan, köklü ve güçlü siyasi partilerin olmadığı bu ülkeler, Fransa ve uygulamış olduğu yarı başkanlık sistemini örnek alarak, kendi demokrasilerini bu sistemle şekillendirmeye çalışmaktadırlar.

Fransa'da 1789 devrimden günümüze kadar olan süreçte farklı siyasi idare şekilleri hayat bulmuştur. Bu ülkedeki siyasi sistem en son halini, yani günümüzde uygulanan yarı başkanlık sistemini İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uygulamaya konmuştur. Birçok siyasi sistem denemesi yaşamış olduklarından, Fransızlar bu dönemleri numaralandırmışlar ve şu anda V. Cumhuriyet dönemini yaşamaktadırlar. Fransa'dan önce yarı başkanlık sistemine benzer uygulamaların Weimar Cumhuriyeti¹ döneminde Almanya'da ve I. Dünya Savaşı'ndan 2000 yılındaki Anayasa reformuna kadar Finlandiya² gibi ülkelerde hayata geçirildiğini, bu ülkelerin siyasi tarihlerini incelediğimizde görebilmekteyiz. Finlandiya nisbeten daha küçük bir ülke olduğu için siyasi arenada uygulamış olduğu idari sistem, siyaset biliminde ve uluslararası siyasi arenada pek dikkat çekmemiştir. Weimar Almanya'sındaki uygulamada ise başkanın anayasal olarak çok güçlü durumda olmasıyla beraber demokratik sistemle pek alakası olmayan bir liderden dolayı bu deneme oldukça başarısız olmuştur. Bunun sonucu olarak da Almanya, Adolf Hitler liderliğinde insanlığa, insanoğlunun yaşayabileceği en vahşi süreçlerden birini, II. Dünya Savaşı tecrübesini yaşatmıştır. Zikredilen bu iki örneğe nazaran Fransa'daki sistem, parlamentonun çeşitli siyasi dağılımlarına rağmen kendisini ispat edebilmiştir. Adı geçen sistemlerin Fransa, İngiltere ve ABD'de uygulanmaya başlanmasında bu yana diğer ülkeler için örnek hükümet

---

1 Heinz-Wilhelm Meier, *Zitier- und Zutrittsrecht im parlamentarischen Regierungssystem*, Duncker & Humblot, Berlin 1982, s. 54-55.

2 Martin Sebaldt, *Die Macht der Parlamente*, Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden 2009, s. 72.

sistemleri olmuştur ve diğer ülkeler kendi sistemlerini bu sistemlere göre şekillendirmeye çalışmışlardır.

Parlamentolarda sürekliliği olmayan çoğunluk oluşumlarında, güçlü yetkilerle sahip bir Cumhurbaşkanı'nın varlığı sayesinde, parlamenter hükümet sisteminde meydana gelen tikanlıklar önlenmektedir.

Yarı başkanlık sistemi her iki yöne doğru gelişim gösterebilme özelliğine sahip bir sistem olarak, hem cumhurbaşkanı yetkilerinin artması hem de parlamento tarafında desteklenen hükümetler sistemine doğru gelişme gösterebilme yeteneğine sahiptir.

Makaleyi yazmaktaki amacımız mevcut bu sistemleri formel olarak tekrarlamak değildir, amacımız şu anda dünyada çeşitli hükümet sistemleriyle- başkanlık, yarıbaşkanlık ve parlamenter system- ile gerçekleştirilmeye çalışılan kuvvetler ayrımı prensibinin nasıl ortaya çıktığını ve bu teoriyi şekillendiren iki önemli düşünürün ortaya attıkları teorileri kıyaslamaktır. Bu iki önemli düşünürün fikirlerini kıyaslarken de kanımızca, içinde buldukları zaman dilimi ve yaşanan siyasal gelişmeleri göz ardı etmeden ortaya koymak gerekmektedir ki nasıl ve hangi şartlar altında fikirlerin geliştiğini ve şekillendiğini görebilelim.

II. Siyaset Biliminde Kuvvetler Ayrılığı Teorisi

1. John Locke (1632-1704)

John Locke, doğal hukuk düşüncesinin önde gelen teorisyenlerinden ve temsilcilerinden biridir. Liberal düşünce akımının kurucusu olarak kabul edilen John Locke'un yaşadığı yıllar siyasi olarak çok çalkantıların olduğu bir döneme denk gelmektedir. Aydınlanma Çağı'nın başlamasına vesile olan ve o çağa damga vuran düşünürlerden biri olan Locke aynı zamanda da siyaset felsefesinin en önemli temsilcilerinden biridir.

Siyasal düşünce tarihinin en önemli düşünürlerinden birisi olmakla beraber, insanın özgürlüğüne son derece önem vermiştir. Devletsel şiddetin hukuk, kanun ve meşrulaştırma zorunluluğu ile evcilleştirilmesi gerektiğine inanmaktaydı.

John Locke'un siyaset felsefesi Amerika Birleşik Devletlerinin bağımsızlık mücadelesinde ve Anayasasının şekillenmesinde son derece etkili olmuştur. "Hükümet Üzerine İki İnceleme" adlı eserinde siyasi iradenin nasıl şekillenmesi gerektiğine dair fikirlerini ortaya atmıştır. Bir hükümet ancak seçmenlerin teveccühünü kazanmışsa ve aynı zamanda doğal haklar olan yaşama, özgürlük ve özel mülkiyeti de koruyorsa meşrudur. Bu şartlar

yerine getirilmiyorsa, tebaaya da itaat etmeme, direnme ve karşı koyma hakkı tanımaktadır.³

John Locke, oldukça varlıklı bir ailenin çocuğu olarak 1632 yılında Britol'da dünyaya geldi. Babası İngiltere iç savaşında Parlamento güçlerinde subay olarak görev yapmıştır. Dönemin en önemli eğitim kurumlarında eğitim görmüş, felsefe dersleri için önemli olan Latince ve Eski Yunancayı öğrenmiştir. Oxford Üniversitesindeki eğitiminden sonra yine aynı üniversitede akademisyen olarak yunanca, retorik ve etik dersleri vermeye başlamıştır.⁴

Amirizm'in kurucusu olarakta bilim tarihinde yer bulan John Locke, ne kadar önemli bir bilim adamı olduğunu bize ıspatlamıştır. Amirizm'e göre insanlar bilgisiz olarak doğmaktadırlar, duyu organları sayesinde zamanla bilgi edinirler. Duyu organları tarafından ıspatlanamayan şeyler, ampiriklere göre boş iddialardır. John Locke çok erken yaşlarda siyasi makaleler kaleme almıştır ki, bunlar modern demokrasilerin temel metinleri olarak da karşımıza çıkmaktadır.

John Locke 1672 yılından itibaren çeşitli memuriyetlerde bulunmuştur. Aristokrat dostu Shaftesbury'nin siyasi sebeplerden dolayı ülkeyi terk etmek zorunda kalmasıyla kendiside Fransa'ya göç etmiştir.1675 yılında Fransa'ya göçen John Locke, burda sadece dört yıl kalmıştır ve akabinde tekrar İngiltere'ye dönmüştür. Fransa'da bulunduğu yıllarda rasyonalist akımın önde gelen filozoflarından Rene Descartes'in eserlerini inceleme fırsatı bulmuştur. Descartes'in eserlerinin John Locke için ilham kaynağı olduğunu ifade edebiliriz. Fransa'da geçen yıllarından sonra İngiltere'ye dönme kararını almıştır. Fakat İngiltere'de o dönemlerde monarşi tarafından uygulanmaya çalışılan katı katoliklik anlayışına karşı mücadele veren dostu Shaftesbury'nin Hollanda'ya göç etmesinin ardından John Locke'a da tekrar Kıta Avrupası yolları gözükmiştir. Bu sefer durağı 1683 ile 1688 yılları arasında Hollanda olacaktı. Muhteşem devrim olarak İngiltere tarihinde önemli bir yeri olan "glorious revolution"un gerçekleşmesinden sonra tekrar İngiltere'ye geri dönecekti.⁵

---

3 Walter Reese-Schafer, *Klassiker der Politischen Ideengeschichte*, Oldenbourg Verlag, München 2011, s. 92.

4 Mehmet Akad/Bihterin Vural Dinçkol, *Genel Kamu Hukuku*, Der Yayınları, İstanbul 2009, s. 124.

5 Susanne Held, *Eigentum und Herrschaft bei John Locke und Immanuel Kant*, LIT Verlag, Berlin 2006, s. 28-35.

İngiltere’de o yıllarda önemli siyasi hadiseler gerçekleşecekti;1688 yılında Wilhelm III. tahta çıkmış ve 1689 yılında *Declaration of Rights (Bill of Rights)*⁶, haklar yasası İngiliz parlamentosu tarafından yayınlanmıştır. John Locke ise 1689 yılından itibaren İngiliz ticaret bakanlığında çalışmaya başlamıştır ve bu yıllarda *Hükümet Üzerine İki İnceleme adlı*⁷ eserlerini kaleme almıştır. Bu iki eser, John Locke’un siyaset felsefesindeki en önemli katkısı olmuştur. Devlet birey ilişkileri ve kuvvetler ayrımı ilkesini ilk olarak ifade eden ve ortaya atan düşünür olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.1. John Locke’ta Doğal Hal

John Locke, yapmış olduğu ilk çalışmalarında teolojik temellere dayandırılarak meşrulaştırılmaya çalışılan mutlakiyetçi rejimleri reddetmiştir. Tanrıya dayandırılmaya çalışılan hukuk ve ona bağlandırılmaya çalışılan yönetim şekilleri böylelikle kendisince kabul görmemiştir ve onlara karşı başka bir siyasi gücün ve başka bir kaynağın oluşturulması yönünde çabalar sarf etmiştir. Siyasal otoriteyi tam anlamıyla kavrayabilmek için asıl olana yani, insanın doğal haline gidip oradan yola çıkılması gerektiğine inanmaktadır. O ortam tam anlamıyla bir kusursuz özgürlükler durumudur, insanlar doğal kanunun sınırları içerisinde eylemlerini yürütülürler. Hiç kimse bir diğerinden daha fazla mal sahibi olmadığı için bu hal içerisinde güç ve hukuk karşılıklıdır, yani doğal ve eşitlikler halidir.⁸ Locke bunu kimsenin, bir diğerinden daha fazla elinde bulundurmama hali olarak açıklamaktadır.

İnsanlar doğal ortamda topraktan çıkacak olan ürünlerden geçinmektedirler. Hayatını idame ettirebilmek için toprağı işleyenler, toprağı artı değer katarlar ve böylece özel mülkiyet oluşturmuş olurlar. İşlenmesiyle mülkiyete dönüşmüş olan toprak, artık başka kişilerin kullanımına kapanmış, özel mülkiyet hali almıştır. Mülkiyetin ortaya çıkmasıyla beraber mülkiyeti olanlarla mülkiyeti olmayanlar ayrımı yapılmaya başlanmıştır. Mülkiyet sahipleri arasında ise, daha başarılı olanlar ve daha az başarılı olanlar diye de ayırım yapılması gerektiğine inanmaktadır, çünkü daha fazla uğraşan ve başarılı olan ona göre de daha fazla verim elde edecektir. Böylece zamanla para/değer sadece hayatta kalma arzusunun

---

⁶ a.g.e., s. 193.

⁷ Bu eserin Türkçe çevirisi: John Locke, *Hükümet Üzerine İki İnceleme*, (Çev. Fahri Bakırcı), Babil Yayınları 2004.

⁸ Eberhard Braun, Felix Heine, Uwe Opolka, *Politische Philosophie*, Rowohlt Enzyklopadie, Hamburg 1994, s. 139.

yerini almış olacaktır. Hasadın paraya dönüştürülmesinin sonucu ise kıskançlık, kin, tamahsızlık ve suç ortaya çıkaracaktır. Mülkiyet edinme kuralları bazıları tarafından kabul edilmeyecektir, fakat bu durum insanların istediklerini yapabilecekleri anlamına da gelmemektedir ve hiç kimsenin bir diğerinden daha fazla haklara sahip olduğu anlamı da taşımamaktadır, zira herkes birbirine eşittir. Doğal hallerindeki bağımsızlık, yine insanların, başkalarının can, mal ve özgürlüğünü ortadan kaldırma hakkının olduğu anlamına gelmemektedir.

İşte tam bu durumda John Locke “devletin” kurulması aşamasına gelmektedir. John Locke’a göre devletin kuruluş amacı, vatandaşlarının hayat ve özgürlüklerini koruma altına almak olmalıdır. Devletin kuruluş amacı mülkiyet sahiplerinin menfaatlerinden arı değildir.⁹

John Locke, devlet teorisinde o dönem için oldukça ileri görüşlü ve şu an Batı demokrasilerinde uygulanan kuvvetler ayrımı, Montesquieu’nun kuvvetler ayrımı ilkesinden daha çok kendisine yakındır. Bunun sebebini ise özellikle 17. yüzyılın sonlarına doğru İngiltere’de uygulanan meşrutiyet rejiminde aramak gerekmektedir. Kendisinin öne sürdüğü kuvvetler ayrımı modeli özellikle bu dönemin İngilteresinde uygulanan ve daha sonraları yerini modern öncesi parlamenter sisteme bırakan meşrutiyet rejiminin etkisinde kalarak geliştirmiştir.

Devleti oluştururken özellikle üzerinde durduğu konu kesinlikle mülk sahibi bireylerdir¹⁰, devletin oluşmasında mülkiyet sahibi olanları örnek vererek hareket etmektedir. Devletin, bireylerin hayatlarına en ciddi müdahalesi olarak kanunları görmektedir. Özellikle ceza kanunları veya vergi kanunları bu müdahalenin başında gelmektedir. Bu müdahale mülkiyet veya gelir sahibi olan bireyler için gelir azaltıcı veya kaybettirici müdahaleler olarak hissedilmektedir. John Locke’a göre vergi ve devlet harcamaları, mülk sahiplerinin temsilcileri aracılığıyla alınacak olan kararlara dahil edilebilecekse, gerçekleşmelidir. Bu dahiliyetin yeri ve mekanı ise Parlamento, yasama (legislative)’dir. Yasama ise, belli zaman aralıklarında vatandaşlar tarafından seçilen temsilcilerden oluşmaktadır.¹¹ Böylece vergi verenler seçmiş oldukları temsilciler sayesinde, devlete

---

⁹ Adnan Güriz, *Hukuk Felsefesi*, Siyasal Kitapevi, Ankara 2014, s. 186

¹⁰ Susanne Held, *Eigentum und Herrschaft bei John Locke und Immanuel Kant*, LIT Verlag, Berlin 2006, s. 64.

¹¹ a.g.e., s. 265.

varlıklarının bir bölümünü devredip etmemek hakkında karar verebileceklerdir.

1.2. Kuvvetler Ayrılığı

Kuvvetler ayrılığı John Locke için, öncelikle devlet fonksiyonları, ikincil olarak devlet kurumları ile ilgilidir. Yasama görevi, yasama organına yani temsilciler toplantısına ve onunla beraber Hükümdara aittir. John Locke ayrıca prerogative¹²'de hükümdara, parlamento tarafından kabul edilmiş kanunlar çerçevesinde siyasi kararlar verebilme yetkisinden bahsetmektedir. Özellikle belirtilmesi gereken bir husus ise hükümdarın bu yetkisi yürütmenin altında düzenlenmiş bir yetkidir.

Kuvvetler ayırımının diğer bir parçasını ise yürütme olarak tanımlayan John Locke, kanunların uygulanması olarak açıklamaktadır. Federatif kuvvet ise, diğer devletlerle uluslararası hukuk çerçevesinde anlaşmalar yapma yetkisi olarak hükümdara ait bir yetki olarak ortaya çıkmaktadır.¹³Toparlayacak olursak John Locke'a göre federal, prerogative ve yürütme yetkileri hükümdarda toplanmaktadır. John Locke'un yapmış olduğu kuvvetler ayrımı, o dönemin İngilteresinin yaşamış olduğu siyasi gelişmelerin ve anayasal durumun bir göstergesidir. İngiltere'de 1688/89 yılında "Glorious Revolution" (Muhteşem Devrim) yaşamış ve mutlak istibdat dönemine anayasal nitelik taşıyan "Bill of Rights"¹⁴ ile son verilip meşruti bir krallık ilan edilmiştir. Meşruti bir krallığın varlığı sözkonusu olmakla birlikte, vatandaşlar hakkında karar verebilecek yegane mekanizmanın, yine vatandaşlar tarafından seçilmiş olan temsilciler olduğu bir dönemdir.

Seçilmiş olan temsilciler John Locke'un sistemi için olmazsa olmaz şartların başında gelmekteydi ve seçilmiş olan hükümetin vatandaşların, özgürlüklerine, hayatlarına ve mülklerine müdahalesine karşı en büyük garantör olarak görmekteydi. Siyasal yetkileri tek başına elinde bulunduran hükümdar ve parlamento ayrı ayrı alanlarda faaliyet göstermektedirler. John Locke'un bahsetmiş olduğu bu sistem henüz günümüzde uygulanan parlamenter hükümet sistemi değildir.

---

¹² Hans Heinrich Rupp, *Grundfragen der Heutigen Verwaltungslehre*, J.C.B. Mohr Tübingen, Tübingen 1991, s. 26.

¹³ Susanne Held, *Eigentum und Herrschaft bei John Locke und Immanuel Kant*, LIT Verlag, Berlin 2006, s. 99.

¹⁴ İbrahim Ö. Kaboğlu, *Anayasa Hukuku Dersleri*, Legal, İstanbul 2010, s. 233, 237, 238

Ortaya sürülmüş ve tanımlanmış olan kuvvetler ayrımı ile John Locke hukuk devletinin temel özelliklerini de tanımlamıştır. Yasama organının şekline göre de üç farklı idare şekline bahsetmektedir; bütün yetişkin ve mülk sahibi olan erkekler tarafından oluşturulan bir idare var ise o zaman demokrasiden, şayet belirli seçkin erkeklerden oluşuyorsa oligarşiden ve sadece bir şahısta bütün yetkiler toplanıyorsa o zamanda monarşiden bahsetmektedir.¹⁵ Bu idari şekillerinin hangisinin daha iyi olduğu sorusunu ise John Locke, geniş tabana yayılmış ve geniş tabanın katılım sağlayabileceği, liderlik iddiasında ve hükümdarın hakimiyet altında bulunan bir burjuvazi ve aristokratlardan oluşan üst tabakanın bir arada olduğu geniş tabanlı bir modelden bahsetmektedir.¹⁶ Yasamanın şekline göre hükümet şekilleneceği için, öncelik yasamada olmaktadır ve John Locke için bu durumda asıl olan da yasamadır.

Topluma dahil olmak isteyen insanların birincil amacı, kesinlikle barışçıl ve güvenli bir şekilde, özel mülklerinin hazzını almaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için ise en büyük araç ve aletler bu toplumda toplumun temsilcileri tarafından çıkartılan kanunlardır. Devletlerin ilk ve temel pozitif kanunu, yasamanın oluşturulmasıdır. Nasıl ki ilk ve temel doğal hukuku oluşturan, yasamanın da üstünde konumlandırılması gereken, toplumun korunması ilkesi olduğu gibi.¹⁷

Böylece özel mülkiyetin, yasama (çoğunluk) tarafından olası bir kararına karşı korunmuş olacaktır. Çünkü, kişisel mülkiyetin korunması için diğerleriyle anlaşma yapanlar bu haklarından mahrum bırakılmamalıdır. Yasama, John Locke için sadece güç-erk anlamına gelmemektedir. Yasamanın karşısına dönemin İngilteresinde etkin olan yürütme gücünü/erkini, hükümdar ve memurlarını konumlandırmaktadır.

Yürütme gücününün yanına kendi sıralamasında üçüncü olan federatif gücü yerleştirmektedir. Federatif güç dış politikanın sorunları hakkında karar verme yetkisine sahiptir ve bununla beraber savaş ve barış hakkındaki sorunları cevaplandırarak merci konumundadır. Federatif gücün sahip olduğu yetkilere benzer yetki de yukarda bahsettiğimiz gibi, prerogatif güç ile kral/hükümdara verilmektedir. Kraliyet yetkisi olarak da tercüme

---

¹⁵ Eberhard Braun, Felix Heine, Uwe Opolka, *Politische Philosophie*, Rowohlt's Enzyklopadie, Hamburg 1994, s. 152.

¹⁶ a.g.e. ,s. 152.

¹⁷ John Locke, *Zwei Abhandlungen über die Regierung*, Almanca'ya Tercüme, W. Euchner (Ed.), Frankfurt/Main, 1977, s. 283.

edebileceğimiz bu yetkiyi (acil durumlar hakkı) acil ve çok önemli sorunların çözümünde, hükümdar kullanabilmektedir.

Diğer bir taraftan da John Locke yasama olmadan vergilerin arttırılamayacağı ve vergi toplama yetkisi olmadan da savaş mümkün olmamalıdır, fikrini savunmaktadır. Çünkü John Locke'a göre özel mülkiyetin korunması hakkı diğer bütün haklardan önce gelmektedir, hatta yaşama hakkından da daha önce.¹⁸

Siyasal şiddeti açıklarken John Locke yine özel mülkiyet hakkından yola çıkarak açıklamaya çalışmaktadır. *“Siyasal şiddeten ben....özel mülkiyetin düzenleme ve korunması, idam ve daha hafif cezaların da dahil olduğu kanunların oluşturulması, bu kanunların uygulanmasını sağlayabilmek ve devleti dışardan gelebilecek haksızlıklara karşı korunabilmesi, fakat sadece toplumun yararına olabilecek, hakkı olarak görmekteyim.”*¹⁹

Yukarıdaki metinde anlaşılacağı gibi John Locke toplumun kanunlara itaati gerektiğinde, canın feda edilmesini bile gerekli görmektedir.

John Locke'un siyasal kuvvetler ayrımı teorisi, özellikle anglo-sakson devletlerde kabul görmüştür. Kuzey Amerika'daki kolonilerin siyasal elitlerinde ve daha sonra bağımsızlığını kazanmış olan Amerika Birleşik Devletleri'nde oldukça fazla kabul görmüştür. Devlet, onun için sıkıcı fakat bir o kadar da gerekli olan bir durumdur. Kabul gördüğü sürece, çalışanların, başarılı olanların ve varlıklı olanların kolektif menfaatlerine uymak zorundadır. John Locke, kuvvetler ayrımı prensibi ve devlet teorisi ile kendisinden sonra gelecek olan Montesquieu'nun gölgesinde kalmıştır, fakat siyasi düşünceleri ise daha sonraları Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluşunda oldukça etkili olup, kabul görecektir.

Klasik siyasal teoriler tarihinin diğer önemli bir düşünürü Montesquieu'dur.

2. Charles Louis de Secondat Baron de Montesquieu

Charles de Secondat, Baron de la Brede et de Montesquieu 1689 yılında soylu bir ailenin çocuğu olarak Bordeaux'da dünyaya gelmiştir. Temel eğitimini aldıktan sonra Bordeaux üniversitesinde hukuk bilimleri okumuş ve akabinde 1709 yılında Paris'e taşınmıştır. Paris'te bir süre avukatlık yaptıktan sonra babasının ölümü üzerine Bordeaux'a geri dönmüştür. Soylu bir aileden gelmesinden dolayı siyasi görevlerde bulunması oldukça kolay

¹⁸ a.g.e., s. 201.

¹⁹ a.g.e., s. 201.

olmuştur. Bir müddet Bordeaux belediye meclisinden görev yaptıktan sonra amcası Jean Baptiste de Secondat'ın ölümü üzerine daha önce amcasının başkanı olduğu Bordeaux parlamentosunun başkanı olmuştur. 1718 yılında Bordeaux akademisine direktör olarak atanmıştır ve 1726 yılında ise Bordeaux parlamentosundaki görevden istifa etmiştir. İki yıl sonra Paris'te Acedemie Française üye olmuş ve bu zamanlarda da Avrupa'nın bir çok şehirlerini ziyaret etmiştir. Ziyaret ettiği şehirler arasında en çok Londra'dan etkilenecek ve burdaki siyasi sistem, akademik düşüncelerine fazlasıyla yön verecektir. Bundan sonraki yıllarda zaman zaman Berlin, Paris ve Bordeaux gibi şehirlerde ikamet edecektir. Berlin'de aynı zamanda da Prusya Bilimler Akademisine üye olacaktır. Edindiği tecrübeleri 1751 yılında "L'Esprit des lois" (Kanunların Ruhu) adlı meşhur eserinde kalame alacaktır.²⁰

Charles de Montesquieus'da, hükümdarların mutlak kudreti elinde bulundurmasını yasal düzenlemelerle engelleyen bir hükümet sisteminin varlığı, ana tema olarak karşımıza çıkmaktadır. Montesquieus idare edilenlerin (tebaanın) belli temel haklara sahip olduklarına ve aynı zamanda da bu hakların hükümdarlar keyfiyetçiliğine karşı korunması gerektiğine inanmaktadır.

Tecrübelerini aktardığı "Kanunların Ruhu" adlı eserinin iki farklı olayın etkisinde kaldığını anlayabiliriz. Bunlardan ilki dönemin entrikalarla dolu Fransız sarayı ve rüşvetçi devlet memurları ile Büyük Britanya'ya yapmış olduğu kültür gezisidir. Londra'da bulunduğu sırada İngiltere'nin siyasi sistemini analiz etme fırsatına sahip olmuştur. Despotluk Montesquieu'nun ana temasıdır ve kendisi despot idare şekli olarak dönemin fransasındaki Bourbon Hanedanını kastederken bu sisteme de kesinlikle karşı olduğunu ifade etmiştir.

Klasik yunan felsefesinde Aristo gibi, Montesquieu'da iyi ve kötü hükümet şekilleri olarak ikiye ayırmaktadır. Kötü olan hükümet şekilleri arasında her türlü şekilleriyle kesinlikle despotizmi görmektedir. Despotluğun tezahürü ve belirtisi olarak idarenin korku üzerine kurulu olduğunu belirtmektedir ve karşısına ise ılımlı rejimleri, yani demokrasi, aritokrasi ve monarşiyi yerleştirmektedir. Despotluğu ayakta tutan halka salınmış olan korkudur. Devlet şekilleri veya hükümdarların sayısı kendisi için çok büyük bir anlam ifade etmemektedir. Kendisi için önemli olan

---

²⁰ Mehmet Akad - Bihterin Vural Dinçkol, *Genel Kamu Hukuku*, Der Yayınları, İstanbul 2009, s. 145.

iktidarın nasıl kullanıldığı ve hükümdarların mevcut erkler ile nasıl bir ilişki halinde olduğudur.²¹

Kanunların önemine Montesquieu özellikle işaret etmektedir. Kanunlar, itibarlarına bakmaksızın, insanların birlikte yaşamalarını düzenlemektedir. Despotizmde kanun yoktur, sadece hükümdarların keyfiliği söz konusudur. Despot hükümdar farklı farklı kararlar verebilmektedir, bugünkü kararı yarın farklı olabilmektedir. İdare edilenler (tebaa) için bu keyfiyet durumu, uyum sağlanması zor olan bir durumdur. Böyle olunca da devletin temsilcisinden korkacak duruma gelebilecektir. Hayatını dizayn ederken mümkün olduğu kadar devlet ve onun temsilcisi ile karşı karşıya gelmemeye dikkat edecektir.²²

Olumlu veya daha iyi idare şekilleri Montesquieu için Cumhuriyet kavramı altında toplanabilecek olanlardır. Cumhuriyeti ise demokratik olanlar veya aristokrasi ile idare edilenler olarak ikiye ayırmaktadır. *Demokratik cumhuriyetlerde* bütün tebaa ülkenin yasamasına dahildirler, böylece yönetim yetkisi milletin elindedir. Montesquieus'un ifadesiyle "*Demokrasilerde millet bazı bakımlardan hükümdar, bazı bakımlardan da tebaa durumundadır.*"²³ Millet iradesini kullandığında veya kullanabildiğinde hükümdar durumuna gelebilmektedir.

Yönetimin sadece milletin belli bir bölümünün elinde bulunduğu durumları ise *Aristokrasi* olarak tanımlamaktadır. Aristokrasi ile idare edilen sistemlerin genel özelliklerine uygun şekilde tebaa, hükmedenlere yine itaat eder. Montesquieu'ya göre Aristokrasi itidal prensibine göre hareket etmektedir. İdareci sınıf, kanunları koyar ve vatandaşların geri kalanlarına ölçülü bir şekilde uygulamaktadırlar. Monarşileri de yine itidal/ılımlılık prensibine göre organize olan sistemlerden saymaktadır. Bu sistemlerde de onurlu olmak önemli bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Onurlu olmayı ise başarılı olmak için gayret gösterme olarak açıklayabiliriz. Bunu yaparken de dikkate alınması gereken hususlar, kesinlikle adalet ve

---

21 Viktor Wember, *Verfassungsmischung und Verfassungsmitte*, Duncker&Humbold, Berlin 1977, s. 65.

22 Norbert Campagne, *Legitimität ohne Legalität?* Rüdiger Voigt (Editör), *Legitimität ohne Legalität?*, Springer Verlag, Wiesbaden 2015, s. 206.

23 Montesquieus, *Kanunların Ruhu Üzerine*, çev. Fehmi Baldaş, Hiperlink, İstanbul 2014, s. 49.

sorumlulukların bilincinde olarak hareket edilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁴

Monarşileri de, diğer olumlu olarak nitelendirdiği idare sistemlerinde olduğu gibi olumlu kanunlar koyabilmektedirler. İdarecilerin erdemlerini kaybettikleri durumlarda sistemin suistimali söz konusu olabilmektedir. Bu sistemin belirgin taşıyıcı prensibi olarak erdemi sayabiliriz.²⁵ Ayrıca belirtmemiz gereken ise, Montesquieu'ya göre olumlu olarak nitelendirdiği bütün hükümet sistemlerinin, suistimal edildiğinde olumsuz haller alabileceğidir.

2.1. Montesquieus'un kuvvetler ayrımı fikri

Bilindiği üzere Baron Montesquieus *Kanunların Ruhunu* adlı eseriyle günümüze kadar siyaset ve hukuk bilimleriyle beraber felsefe ilmine son derece önemli katkılarda bulunmuştur. Hem hukuk tarihi açısından hem de siyaset bilimi açısından son derece önemli eserinin on birinci bölümünde Montesquieu, kuvvetler ayrımı fikrini ortaya atmıştır. Bu fikrini ortaya atmadan önce İngiltere'deki ikametinin ve burda edinmiş olduğu tecrübelerin son derece önemli olduğunu ifade etmemiz gerekmektedir. Eserinin bu bölümünde İngiltere Anayasasını ve kurumlarını anlatmaktadır ve kendisinin tasarladığı Fransız modeli için örnek olarak göstermektedir.

İngiliz Anayasası tipik ılımlı bir hükümet sistemi oluştururken, aynı zamanda da devletin kurumlarını dengede tutarak tebaanın özgürlüğünü garanti altına almaktadır. Bu durumda kanunların ne kadar önemli olduğunu işaret ederken, kanunların usul ile tanzim edilmeleriyle beraber içerikleri de özgürlük taraftarı bir idare sistemi için önem arz etmektedir.

Montesquieus'a göre dönemin İngiltere'sinde egemenin hakları üç farklı kuvvete ayrılmıştır. Bunlar;²⁶

- Hükümdar - Yürütme
- Parlamento - Yasama
- Bağımsız hakimler - Yargı'dır.

²⁴ Susanne Held, *Eigentum und Herrschaft bei John Locke und Immanuel Kant*, LIT Verlag, Berlin 2006, s. 244.

²⁵ Manfred G. Schmidt, *Demokratiethorien*, Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden 2008, s. 71.

²⁶ Bernhard Frevel, *Demokratie Entwicklung-Gestaltung-Problematik*, Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden 2006, s. 31.

Hükümdar yönetme ayrıcalığına sahiptir ve aynı zamanda da parlamento - yasama tarafından konulan kanunları uygulamakla yükümlüdür. Kanun koyma fonksiyonuna sadece parlamentoyla beraber, hükümdar da kanunları veto edebilme yetkisiyle dahil olabilmektedir. Yargı ise hükümdarın yönetiminin kanunların ruhu doğrultusunda olup olmadığını kontrol etmektedir. Burdan da yargının, hükümdarın mevcut kanunlar doğrultusunda hareket edip etmediğini kontrol etme görevine sahip olduğunu anlayabilmekteyiz. Bu görevini yerine getirirken yargının mevcut kanunlarla uyuşmayan kanunları iptal etme yetkisine de sahip olduğunu özellikle belirtmemiz gerekmektedir.

Devlet yönetimindeki kuvvetler ayrımının hangi açıdan ve neden bu kadar önemli olduğunu *Kanunların Ruhu* eserinde detaylı bir şekilde inceleyebiliriz. Montesquieu açıklamış olduğu kuvvetler ayrımı prensibi ile yaşamış olduğu dönemin çok ilerisinde bir tablo çizmiştir. Böylece modern devletin oluşumunda, son derece fazla katkıda bulunan düşünürler arasında yer almayı başarmıştır. Bu eserini kaleme alırken daha önce gezmiş ve vakit geçirmiş olduğu ülkelerin kendi doğal ve siyasi tarihlerinden yola çıkarak açıklamaya çalışmıştır. Aynı zamanda da bu farklı ulusal kanunları ortak bir evrensel hukuka dönüştürmeye çalışmıştır.

Motesquieu'ya göre kuvvetler ayrımı modelinin üç kuralı vardır;

- Birinci kurala göre, iki veya daha fazla güç tek bir şahsın veya bir kurumun yetkisinde ise, özgürlükten bahsedilmiş olunmaz.
- İkinci kurala göre, üç kuvvetten bir tanesi sadece bir toplumsal kurumun veya devlet kurumunun yetkisinde ise yine özgürlükten bahsedilemez,
- Üçüncü kurala göre ise, toplumda söz sahibi olanlar gerekli şekilde üç kuvvete de dahil edilmedikçe, yine özgürlükten bahsedilmiş olunmaz.²⁷

Şayet yukarıda açıklamaya çalıştığımız özellikler bir sistemde mevcut değilse, o zaman sistemin despotizme doğru kaydığını veya despotik özelliklere sahip olduğu sonucuna ulaşılabilir. Erklerden biri diğer bir erkin alanına müdahale etmeye başlar ve onun yetkileriyle kendisini donatmaya başlarsa dengelenmiş bir şekilde işleyen kuvvetler ayrımının dengesini bozar. Bu durumda kesinlikle özgür ve özgürlükleri garantileyen bir sistemden bahsedilemez. Siyasal hayatta dengesizlikler ortaya çıkmaya başlar ve bunların sonuçları da tebaayı olumsuz etkiler ve özgürlüklerinin kısıtlanmasına kadar giden bir durumun ortaya çıkması kaçınılmazdır. Fakat,

---

²⁷ Manfred G. Schmidt, *Demokratietheorien*, Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden 2008, s. 73.

erklerin en az iki tanesi bağımsızlıklarını koruyabiliyorsa, kuvvetler ayırımının dengesinin bozulduğundan bahsedilebilir fakat kısmen de olsa güçsüz kılınan erkin güçlü erk üzerinde hala bir kontrolü söz konusu olduğundan bahsedilebilir.

Montesquieu'nun kuvvetler ayırımı modeliyle yasama, yürütme ve yargı arasında kesin bir ayırımın olması düşüncesi anayasa ve bununla beraber siyasal sistemler tarihini son derece etkilemiştir. Montesquieu'nun ortaya çıkarmış olduğu sistemi, daha ziyade dönemin İngilteresinde gözlemlemiş olduğu siyasal sistemden türetmiş olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz. Kendi kuvvetler ayırımı modelini Fransa'daki mevcut sistemi düzeltmek için ortaya atmış olduğu yıllarda ise İngiltere, siyasal sisteminde yine bir ilerleme göstermiş ve Montesquieu'un gözlemlerinde bulunduğu yıllardan çok daha farklı bir parlamenter sistemi uygulamaya başlamıştır. Parlamenter sisteminde bir ilerleme kaydetmiştir.

Ortaya atılan bu kuvvetler ayırımı modelinde her ne kadar sistemin en başında bir monark duruyor olsa da, özellikleri itibariyle başkanlık sistemin ana hatlarını taşımaktaydı.

Aradan geçen yüzyıllardan sonra kısaca bir değerlendirme yapacak olursak Montesquieu'nun kuvvetler ayırımı modelinin dünya siyasi tarihini ne kadar etkilediğini görebileceğiz. Bunun ana sebebini ise ancak Amerika Birleşik Devletlerinde uygulanan başkanlık sistemini mercek altına aldığımızda anlayabileceğiz. Amerika Birleşik Devletleri'nin anayasasının oluşum sürecindeki düşünürler, John Locke'un ortaya atmış olduğu sistemi değil de Montesquieu'sun kuvvetler ayırımı modelinin yeni oluşturulacak olan devletin anayasası için daha uygun olduğu fikrini benimsemelerdir. Özellikle yasama yargı ve idarenin birbirinden kesin bir şekilde ayrılmış olması, devletin gücünün kontrol edilebilir durumda olmasını sağlayacaktır ve bunun sonucu olarak da özgürlük sağlanmış olabilecektir. Bu fikri benimsenilenlerin başında, Federalist Papers'lerin yazarları James Madison, John Jay ve Alexander Hamilton gelmektedir.²⁸

Sonuç

John Locke için eşitlik ve özgürlük son derece önemlidir ve insan doğasından kaynaklanmaktadır. İnsanlar için önemli bu iki özellik devlet idaresi tarafından sağlanması gerekmektedir. İnsanın doğa durumunun özellikleri olan eşitlik ve özgürlük kavramları, insanların temel hakları

---

²⁸ Richard Münch, *Kulturen Der Demokratie*, Richard Münch-Christian Lahusen (Ed.), Regulative Demokratie, Camus Verlag, Frankfurt/Main 2000, s. 380.

arasındadır. Siyasi mekanizmanın kesinlikle baskıcı, meşru olmayan ve zorbalığa dayanan bir sistem olmaması gerekmektedir. Bu temel hak ve çıkarların korunması aynı zamanda da devletin menfaatine olan bir durum olarak John Locke'ta karşımıza çıkmaktadır. Devletin aynı zamanda kendi çıkarlarına da öncelik vermek gerektiğini ifade eden John Locke, yönetimin mutlak gücünün liberal ve eşitlikçi bir çerçevede ele alınması gerektiğini de savunmaktadır. Liberal ve eşitlikçi bir yönetimin ise ancak kuvvetler ayrılığı ilkesiyle gerçekleştirilebileceğini de aynı şekilde ifade etmektedir. Bu ayrımı yaparken yasama ve yürütmenin kesinlikle ayrılması gerekliliğini ilk olarak ifade eden düşünür olarak yine karşımıza John Locke çıkmaktadır.

Yasamanın varlığının sebebi, devletin tebaasının ve üyelerinin nasıl idare edileceğine dair kurallar koymaktır. Yürütmenin görev alanı ise yasama organının koyduğu kurallar dahilinde hükümet işlerini yerine getirmektir. Yargı ise konulan kuralların yerine getirilmesini ve uyulmasını sağlarken oluşabilecek olan uyuşmazlıkları ortadan kaldırmakla mükelleftir. Bu ayrımı ilk kez ortaya atan bahsettiğimiz gibi John Locke'tur. John Locke'un ortaya atmış olduğu kuvvetler ayrımı modelini daha sonraları Montesquieu, daha da geliştirerek devletin gücünün üç organa ayrılmasından bahsetmiştir. Günümüzdeki gibi de olduğu gibi yasama yürütme ve yargı olarak üçe ayrılmasını öngören Montesquieu'dur.

Baron Montesquieu'nun Kanunların Ruhu adlı eseri siyasi düşünce tarihinin temel eserlerinden biri sayılmaktadır. Bu eseri kaleme alırken, Fransa'daki mutlak monarşiye karşı vermiş olduğu mücadeleyi temel alıp o sistemin karşısına daha özgürlükçü ve tebaanın haklarını koruyabilecek bir sistem oturtma amacıyla hareket etmiştir. Fikirlerinin merkezine insanı yerleştiren Montesquieu'ya göre, insan daha fazla güç perşindedir ve bu gücü arttırmak isterken elinde bulundurduğu gücü kötüye kullanabileceğinden bahsetmektedir. Bu suistimali önleyebilmek için bu erkin karşısına başka bir erkin konmasının gerekli olduğunu açıklar ve böylelikle kuvvetler ayrımı fikrinin temelini oluşturur. Akabinde John Locke gibi ingiliz düşünürlerden etkilenerek devlet görevlerinin üçe ayrılması gerektiğine inanır ve aynı zamanda da kanunların öncelikliliğinden bahseder. Kuvvetler ayrımında, yasama yürütme ve yargı arasında kesin bir ayrımın olması gerekliliğinden bahsederken, bu kuvvetlerin de birbirlerini karşılıklı olarak kontrol altında tutma görevleri olduğuna da inanır.

Baron de Montesquieu, John Locke'tan farklı olarak yargıya ayrı bir önem addetmiştir ve yargıyı yasama ve yürütmeden ayırarak yeni bir önem kazandırmıştır. John Locke'un modelinde ise yargı henüz ayrı bir yer teşkil etmemektedir.

Dönemin Fransa'sında mutlakiyetçi monarşinin yanlışlarını düzeltmek için ortaya atılmış olduğu kuvvetler ayrımı modelini geliştirirken, John Locke gibi düşünürler sayesinde Avrupa'nın diğer devletlerine nazaran daha ileri bir siyasi sisteme sahip olan İngiltere'nin sisteminden yararlanmıştı. Her ne kadar Fransa'daki mutlak monarşinin değişmesine çok fazla katkıda bulunamamış olsa da, daha sonraki yıllarda kuvvetler ayrımı modeliyle dünyadaki siyasal sistemlerin gelişmesi son derece önemli bir katkısı olmuştur.

Kuvvetler ayrılığı modeli mutlak monarşilere karşı geliştirilmiş bir model olmakla beraber kişilerin ve böylece de tebaanın hak ve hürriyetlerini güvence altına almak amacını gütmektedir. John Locke ile başlayan Montesquieu ile geliştirilen "kuvvetler ayrılığı" prensibi günümüzdeki demokratik hukuk devletlerinin temel koşulları arasında sayılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adnan Güriz, *Hukuk Felsefesi*, Siyasal Kitapevi, Ankara 2014.
- Bernhard Frevel, *Demokratie Entwicklung-Gestaltung-Problematik*, Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden, 2006.
- Eberhard Braun, Felix Heine, Uwe Opolka, *Politische Philosophie*, Rowohlt's Enzyklopadie, Hamburg, 1994.
- Heinz-Wilhelm Meier, *Zitier- und Zutrittsrecht im Parlamentarischen Regierungssystem*, Duncker & Humblot, Berlin, 1982.
- Hans Heinrich Rupp, *Grundfragen der Heutigen Verwaltungslehre*, J.C.B. Mohr Tübingen, Tübingen, 1991.
- İbrahim Ö. Kaboğlu, *Anayasa Hukuku Dersleri*, Legal Yayınları, İstanbul 2012.
- John Locke, *Zwei Abhandlungen über die Regierung*, Almanca'ya Tercüme, W. Euchner (Ed.), Frankfurt/Main, 1977.
- Manfred G. Schmidt, *Demokratiethorien*, Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden, 2008.
- Martin Sebaldt, *Die Macht der Parlamente*, Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden, 2009.
- Mehmet Akad/Bihterin Dinçkol, *Genel Kamu Hukuku*, Der Yayınları, İstanbul 2009.
- Montesquieu, *Kanunların Ruhu Üzerine*, çev. Fehmi Baldaş, Hiperlink, İstanbul, 2014.
- Norbert Campagne, *Legitimität ohne Legalität?* Rüdiger Voigt (Editör), *Legitimität ohne Legalität?*, Springer Verlag, Wiesbaden, 2015.
- Richard Münch, *Kulturen Der Demokratie*, Richard Münch-Christian Lahusen (Ed.), Regulative Demokratie, Camus Verlag, Frankfurt/Main, 2000.
- Susanne Held, *Eigentum und Herrschaft bei John Locke und Immanuel Kant*, LIT Verlag, Berlin 2006.
- Viktor Wember, *Verfassungsmischung und Verfassungsmittel*, Duncker&Humboldt, Berlin, 1977.
- Walter Reese-Schafer, *Klassiker der Politischen Ideengeschichte*, Oldenbourg Verlag, München, 2011.